

**Studencki Krąg Instruktorski ZHP przy Śląskiej Akademii Medycznej  
w lata 1958 – 1988\***

prof. dr hab. n. med. Krystyna Karczewska  
emerytowany profesor SAM  
Kierownik Katedry i Kliniki Pediatrii w Zabrze do 30 września 2006 roku

prof. dr hab. n. med. Anna Obuchowicz  
Kierownik Katedry i Oddziału Klinicznego Pediatrii w Bytomiu SUM w Katowicach

„Podajmy sobie dłonie  
i mocno zwiążmy krąg,  
niech iskra twórczej pracy  
przenika z rąk do rąk.  
Romantyzm naszych marzeń  
w powszedni wplećmy dzień.  
Chodźmy dalej,  
chodźmy wyżej, ponad cień.  
Instruktorski zwiążmy krąg.  
Niech przyjaźń krzepi pracę naszych rąk.”  
/Piosenka instruktorów ZHP/

W styczniu 1958 roku grupa studentów Śląskiej Akademii Medycznej w Zabrze - Rokitnicy i równocześnie instruktorów Związku Harcerstwa Polskiego założyła jedną z pierwszych w Polsce drużyn harcerskich na wyższej uczelni - 32. Sanitarną Drużynę Instrukorską ZHP.

Studenci-instruktorzy z różnych lat studiów medycznych pochodzili z macierzystych hufców Związku Harcerstwa Polskiego na Śląsku. Pierwszym drużynowym został Stanisław Kozak, student V roku. Działalność drużyny miała początkowo charakter eksperymentalny. Organizowano dla studentów Akademii i harcerzy z hufca Zabrze akcje sanitarne, zajęcia turystyczne i kulturalne. W miarę upływu lat formy działalności drużyny stawały się coraz bardziej dojrzałe i zaczęły obejmować szerzej środowisko studenckie, harcerskie i miejscowe społeczeństwo.

Zadania, które postawili sobie wtedy studenci-instruktorzy były, jak na ich wiek, bardzo ambitne. Celem było kształtowanie wśród przyszłych lekarzy postaw patriotycznych i zamiłowania do pracy społecznej. Jako instruktorzy - poprzez swoją pracę chcieli zapewnić harcerstwu wykształconych instruktorów specjalnościowych, a jako studenci nie chcieli być bierni, włączyli się czynnie w uczelniany ruch naukowy, kulturalny i turystyczny.

Dzięki zapałowi i pomysłowości studentów-harcerzy zorganizowano własnymi siłami w nieczynnej piwnicy budynku Domu Studenckiego SAM w Rokitnicy klub harcerski „Czarny kot”. Najwięcej własnej pracy w powstanie tego klubu włożyli studenci: druhna Maria Pamucka i druh Andrzej Kwolek.

W nowo powstałym Klubie odbywały się zbiórki, spotkania z ciekawymi ludźmi, wieczory poetyckie. Tu występował stworzony w tym samym czasie przez harcerzy zespół teatralny „Sowizdrzał”. Zespół ten pod kierownictwem Marka Wojciechowskiego, przy stałej pomocy studentów: Mirosławy Wesoly i Seweryna

Sowiaka, występował bezinteresownie nie tylko na Uczelni, ale również na terenie szpitali klinicznych i zakładów przemysłowych. Do pracy włączyli się czynnie Waław Lorenc, Kazimierz Drosik, Antoni Krajewski i inni.

W piwnicy „Czarny kot” prowadzono szkolenia dla studentów medycyny, którzy w okresie letnim sprawowali funkcje higienistów na licznych koloniach i obozach harcerskich. Studenci-harczerze zabezpieczali medycznie imprezy Katowickiej Komendy Chorągwi ZHP, takie jak duże zloty, rajdy.

Studenci-instruktorzy skupieni w 32. Sanitarnej Drużynie Instruktorskiej wspólnie z Radą Uczelnianą Związku Studentów Polskich (ZSP) założyli klub turystyczny „Ostańce”, którego prezesem został Piotr Mikołajczyk.

W 1961 roku zorganizowano po raz pierwszy Ogólnopolski Rajd Szlakiem Orlich Gniazd po Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, terenach wtedy jeszcze mało znanych.

W latach 1959 - 1962 w szkołach w Zabrze-Rokitnicy zorganizowano cztery nowe drużyny harcerskie, którym pomagali poprzez wspólne organizowanie biwaków, rajdów, ognisk.

### **Początek działalności obozowej**

W 1960 roku, w związku z 500 rocznicą bitwy pod Grunwaldem, Komenda Chorągwi ZHP w Katowicach zaproponowała, aby 32. Sanitarna Drużyna Instruktorska ZHP przy ŚAM zorganizowała szpitalik polowy na czas trwania lipcowego zgrupowania hufców na Mazurach, w okolicy wsi Marózek. Szpitalik ten miał również stanowić zaplecze medyczne dużego, gwieździstego rajdu harcerzy na pola Grunwaldu w dniu 15 lipca 1960 r. Akcja „Grunwald” obejmowała obozy dla około 2000. harcerzy Katowickiej Komendy Chorągwi ZHP. Zabezpieczenie kwatermistrzowskie zorganizowała Komenda Chorągwi. Personel szpitalika stanowiło 30. studentów-harczerzy różnych lat studiów, członków Drużyny.

Funkcje lekarzy pełnili instruktorzy ZHP: dr Jerzy Światała, doświadczony lekarz i dwie absolwentki ŚAM - Krystyna Karczewska i Irena Ceglarek. Komendantem obozu medyków był pierwszy drużynowy Stanisław Kozak, a jego zastępczynią Hania Mikołajczyk.

Wielka akcja o charakterze patriotycznym stworzyła niepowtarzalną atmosferę przyjaźni, pomocy ludziom, koleżeństwa i niezapomnianej przygody.

Dla harcerzy z Drużyny Medycznej był to chrzest bojowy i egzamin, który zdali celująco.

Sukces obozu medyków na akcji „Grunwald” przełamał bariery niepewności i stał się początkiem organizowania w dalszych latach samodzielnych obozów 32. Sanitarnej Drużyny Instruktorskiej przy ŚAM.

I tak w 1961 roku, w ramach nowo powstałej letniej akcji „Zamoni”, której nazwa pochodziła od jurajskich zamków i amonitów, organizowanej przez Katowicką Komendę Chorągwi ZHP na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, zorganizowano obóz w miejscowości Hutki-Kanki obok Centurii. Tereny te bardzo zaniedbane ekonomicznie i kulturowo wymagały pracy czasów doktora Judyma i Siłaczki.

Organizowano dla ludności imprezy o charakterze oświatowym, walczono z zabobonami i znachorami. Ta żmudna i niecodzienna praca oraz zderzenie z rzeczywistością wsi polskiej tamtych lat na biednych terenach Jury, scementowało

zespół medyków, uświadomiło jeszcze raz, że nawet nie będąc jeszcze lekarzami są bardzo potrzebni społeczeństwu.

W dalszych latach, od 1962 roku, w ramach akcji „Zamonit” sanitarna drużyna medyków przy pomocy Komendy Chorągwi ZHP w Katowicach organizowała szpitale polowe przy sztabie akcji. W 1962 roku sztab akcji mieścił się w Podlesicach, w 1963 roku w Ogrodzieńcu na Podzamczu, a w dalszych latach, do 1966 roku, na Krępie.

Letnie obozy akcji „Zamonit” obejmowały w kolejnych latach po kilka tysięcy harcerzy. Harcerze wędrowali po przepięknych trasach Jury Krakowsko-Częstochowskiej i pracowali w „zielonych przedszkolach”, przy budowie dróg, basenów przeciwpożarowych.

W skład szpitalika polowego wchodziły: namioty dla chorych, namiot - ambulatorium i namioty studentów-medyków. Zadaniem studentów było dokonywanie objazdów obozów zgrupowanych na akcji „Zamonit”, udzielanie pomocy na miejscu w obozie i leczenie chorych w szpitaliku. Wyjazdy odbywały się sztabowym „gazikiem” lub zdezelowaną karetką – nazwaną przez harcerzy „błękitną strzałą”. Leczone także chorych z okolicznych wsi, którzy zgłaszali się sami po pomoc. Często pomoc ta zmuszała harcerzy-medyków do przeciwstawiania się znachorom, a czasem rodzicom dzieci, którzy tym znachorom ślepo wierzyli. Załogę szpitala stanowili studenci z różnych lat studiów medycznych, a lekarzem w latach 1962-1966 była absolwentka ŚAM z roku 1961 lek. Krystyna Karczewska. Od 1967 roku funkcję tę przez długie lata akcji pełniła lek. Maria Pamucka.

Na podkreślenie zasługuje obóz i szpitalik z 1963 roku, kiedy w upalne lato, w związku z zaistniałą wówczas w Polsce epidemią ospy prawdziwej, zaszczepiono, na polecenie władz sanitarnych, kilka tysięcy harcerzy-uczestników obozów. Wymagało to dużego wysiłku, poświęcenia i ostrożności.

### **Instruktorzy ZHP przy ŚAM poszerzają zakres działania**

Po roku 1964 Związek Harcerstwa Polskiego rozwijał się dynamicznie. Po III Zjeździe ZHP w 1965 roku zmieniono nazwę 32. Sanitarnej Drużyny Instruktorskiej przy ŚAM na Studencki Krąg Instruktorski (SKI) ZHP przy ŚAM. Organizacyjnie Krąg podlegał Komendzie Chorągwi w Katowicach. W ŚAM Drużyna Sanitarna i następnie Krąg Instruktorski spotykały się od początku swego istnienia z niezwykle życzliwym zainteresowaniem Władz Uczelni. Szczególnie żywa więź przyjaźni łączyła studentów-harcerzy z profesorami, którzy z ramienia Uczelni sprawowali kolejno opiekę nad ruchem harcerskim. Pierwszym niezapomnianym opiekunem był prof. dr hab. Mieczysław Głowiński, który funkcję swą sprawował w latach 1958 -1966.

Po śmierci prof. Mieczysława Głowińskiego, opiekunem Kręgu na lata 1966-1970 został mianowany wspaniały człowiek, humanista, wybitny chirurg prof. dr hab. Stanisław Szyszko, który również do roku 1972 pełnił funkcję opiekuna studenckich obozów społeczno-wychowawczych i naukowych. Opiekunem Kręgu w latach 1970 - 1972 był doc. dr hab. Edmund Stokłosa, a po roku 1972 do 1988 opiekunem zarówno Kręgu, jak i obozów społeczno-wychowawczych została prof. dr hab. Bożena Hager-Małecka.

Prężny rozwój SKI ZHP przy ŚAM obejmował działalność środowiskową i obozową. Różnorodna działalność w ciągu roku zaowocowała wypracowaniem nowego modelu organizacyjnego. Powstały zespoły-komisje skupiające studentów

instruktorów ZHP w grupy pracujące w dziedzinie turystyki, sportu, kultury, zdrowia, nauki i kształcenia.

Komisja turystyki i sportu oprócz corocznych rajdów organizowanych przez AKT „Ostańce” przygotowywała inne imprezy turystyczne, takie jak: Złot Gwiazdzisty studentów i pracowników ŚAM oraz ogólnopolskie rajdy studentów harcerzy na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej. Członkowie Kręgu byli współorganizatorami Mistrzostw Narciarskich Polski dla Akademii Medycznych. Dla członków Kręgu odbywały się zimowiska, obozy wędrownie, złoty.

Komisja zdrowia i nauki zajmowała się przygotowywaniem obozów letnich, tzw. „białych akcji” w ciągu roku, kursów dla studentów I i II roku przygotowujących do pracy w charakterze higienistów na obozach i koloniach letnich. Do zadań komisji należała organizacja Dni Otwartych Uczelni i zabezpieczenie medyczne dużych zlotów, rajdów i innych imprez często organizowanych przez Komendę Chorągwi w Katowicach.

Komisja kultury działała poprzez teatr „Sowizdrzał” i Piwnicę „Czarny Kot”. Teatr przygotowywał po trzynastu premier rocznie. Występował w Ogólnopolskich Przeglądach Studentów Akademii Medycznych, w polskim radiu i telewizji. Swoje przedstawienia prezentował dla pracowników Uczelni, chorych w szpitalach klinicznych i w zakładach pracy. Obok wyżej wymienionych zespołów powstały: Estrada Literacka i Estrada Poezji oraz Teatr Małych Form „Cocorico”. W Piwnicy „Czarny Kot”, otoczonej opieką Władz Uczelni, organizowano między innymi cykle spotkań z ciekawymi ludźmi pt. „Co robią nasze Katedry?”, stały cykl wystaw prac fotograficznych, występy zespołów muzycznych i teatralnych.

### **Obozy społeczno-wychowawcze organizowane przez Studencki Krąg Instruktorski ZHP przy ŚAM (1965 – 1975)**

W 1965 roku kierownictwo Kręgu, w oparciu o pomoc Władz Uczelni i Komendy ZHP w Katowicach, zorganizowało pierwszy obóz letni o charakterze społeczno-wychowawczym. Był to obóz zlokalizowany na Krępie, na terenie Jury Krakowsko-Częstochowskiej, w ramach akcji „Zamonit”. Komendantem obozu została Mirosława Wesoły. Studenci pod kierunkiem lekarzy-pracowników ŚAM prowadzili prace usługowo-badawcze na terenie najbliższego zakładu przemysłowego - Cementowni „Wiek”. Przebadano 300. pracowników tej cementowni. Uczestnicy obozu pracowali w kilku ekipach: internistycznej, stomatologicznej, ginekologicznej, pediatrycznej, antropologicznej oraz higieny i oświaty sanitarnej.

Równocześnie, na terenie obozu zorganizowany był przez studentów-harcerzy (jak w poprzednich latach) szpital polowy dla akcji „Zamonit”.

W następnych latach poszerzano i wzbogacano letnią działalność studentów i lekarzy. W związku z gruźlicą i próchnicą zębów u mieszkańców tych jurajskich wsi, od 1966 roku dołączono ekipę stomatologiczną z ambulansem i ekipę pulmonologiczną z ambulansem do zdjęć małowrazkowych. W następnych latach dołączono ekipę parazytologiczną.

W podsumowaniu obozów społeczno-wychowawczych z lat 1965-1975 należy podkreślić pionierską działalność lekarską na ówczesnych bardzo zaniedbanych terenach wiejskich Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Przez 10 lat trwania obozów społeczno-wychowawczych udzielono specjalistycznej pomocy lekarskiej ludności

15. wsi powiatu zawierciańskiego oraz pracownikom trzech dużych zakładów przemysłowych tego terenu. W pracach obozowych uczestniczyło corocznie 25.-30. studentów, a 6.-10. lekarzy–pracowników ŚAM udzielało pomocy specjalistycznej. Niezmiernie ważnym był fakt ścisłej współpracy lekarzy specjalistów i studentów medycyny, którzy na obozach tych poznawali realia przyszłej pracy z pacjentem. Przeprowadzano jednocześnie obserwacje naukowe, które zaowocowały wygłoszeniem 15. prac naukowych podczas Uczelnianych Sesji Studenckiego Towarzystwa Naukowego.

Komendantami naukowymi obozów byli kolejno w latach 1965-1974: Mirosława Wesoły (1965), Andrzej Kwolek (1966-1969), Onufry Torbus (1970), Bogumiła Bajtlik-Malinowska (1971-1974).

### **Jak powstały i działały rehabilitacyjne obozy harcerskie dla dzieci chorych na cukrzycę, astmę i z wadami postawy**

Obozy lecznicze i rehabilitacyjne dla dzieci chorych powstały i działały w oparciu o strukturę obozów społeczno-wychowawczych, a potem społeczno-naukowych Kręgu. Łączyły je wspólne cele. Obozy dziecięce działały w oparciu o Komendę Chorągwi ZHP w Katowicach, Klinikę Pediatrii ŚAM w Zabrze i macierzyste poradnie specjalistyczne. Organizatorami pierwszych obozów dla dzieci chorych na cukrzycę były lek. pediatra Jadwiga Górniak 1967-1979 i lek. pediatra Krystyna Karczewska, która następnie była komendantką obozów do 1986 roku, czyli przez 20 lat. Lekarki-druhnym Jadwiga Górniak i Krystyna Karczewska z inicjatywy dzieci i od dzieci otrzymały w 1969 roku „Order Uśmiechu” nr 29 i 30.

### **Obozy dla dzieci chorych na cukrzycę (1967 - 1986)**

W 1967 roku zorganizowano pierwszy eksperymentalny obóz dla 25. uczestników - pacjentów Wojewódzkiej Poradni dla Dzieci Chorych na Cukrzycę. W ciągu następnych lat liczba uczestników lipcowych obozów harcerskich stale wzrastała: od 50. w latach 1969 - 1972 i do 70-80. w latach 1973 - 1986. Kadre wychowawczą i lekarską stanowili członkowie SKI ZHP przy ŚAM, studenci różnych lat studiów w liczbie 20.-25. i dwóch lekarzy pracowników Klinik Pediatrii w Zabrze i Bytomiu.

Celem zdrowotnym obozów było zapewnienie wypoczynku wakacyjnego dzieciom, które z powodu choroby nie mogły uczestniczyć w innych formach organizacji wakacji. Kadrze obozowej zależało aby pokazać ciężko chorym dzieciom, że mogą jak inni być harcerzami, mieszkać pod namiotem, pełnić warty i służby w kuchni, chodzić na biwaki i zdobywać stopnie harcerskie.

Aby spełnić te warunki przygotowania do obozów trwały przez kilka miesięcy. Przygotowywano wyposażenie namiotów laboratoriów, szkolono studentów, przygotowywano kuchnię polową.

Wizualnie, na pozór obóz niczym nie różnił się od innych obozów harcerskich i o to chodziło wychowawcom. Obozowe życie wymagało jednak ogromnej dyscypliny ze strony kadry i uczestników. Cukrzyca dziecięca cechuje się bardzo dużą chwiejnością poziomów glukozy we krwi, co w rezultacie daje nagłe pogorszenia stanu, wymagające natychmiastowej pomocy. Ścisły regulamin przewidywał w ciągu doby trzykrotne badanie moczu, dwu- lub trzykrotne zastrzyki insuliny i pięć specjalnych posiłków w ściśle określonych godzinach. Każdy opiekun zastępu -

student był przeszkolony w udzielaniu pomocy w stanach spadku i wzrostu poziomu cukru. Dysponował specjalnym chlebakiem-zestawem do udzielania pomocy w każdych warunkach. Praca z dziećmi chorymi była dla studentów doskonałą szkołą obserwacji przewlekle chorego pacjenta przez całą dobę, w różnych sytuacjach życiowych. Studenci sprawowali w zastępie równocześnie funkcje wychowawcze, pielęgniarskie i lekarskie. Należało do nich opiekowanie się zastępami, nadzór nad badaniami moczu i dokumentacją badań, podawanie zastrzyków insuliny, diagnostyka i pomoc w stanach hipo- czy hiperglikemii, ustalanie dawek insuliny i ocena wyników badań zgodnie z zasadami samokontroli w cukrzycy. Działania te odbywały się w ścisłej współpracy z dziećmi - pacjentami.

Prowadzone obserwacje naukowe, nie obciążające dzieci, prezentowane były przez studentów na Sesjach Uczelnianych Studenckiego Towarzystwa Naukowego.

Organizacja takiego obozu możliwa była jedynie w łączności z obozem naukowym studentów, w ramach jednego obozu społeczno-wychowawczego, a od 1975 roku społeczno-naukowego. Obecność studentów pozwalała na zabezpieczenie kwatermistrzowskie, rozbić i likwidację tak dużego zgrupowania, zabezpieczenie prac w kuchni i pomoc w nagłych sytuacjach, które stwarzało samodzielne życie w lesie.

Sprawy administracyjne i finansowe obozów społeczno-wychowawczych, naukowych i dziecięcych SKI ZHP prowadziła nieustrudzenie przez wiele lata lekarz Mirosława Wesoły (1965-1986).

### **Obozy dla dzieci chorych na astmę (1974 – 1986)**

W 1974 roku w Studenckim Kręgu Instruktorskim ZHP przy ŚAM powstała inicjatywa aby wykorzystać lipcową bazę obozów społeczno-wychowawczych i dziecięcych do zorganizowania w miesiącu sierpniu obozu dla dzieci chorych na astmę. Obozy liczyły 30.-50. uczestników i 10 osób kadry. Organizatorem i komendantem tych obozów był lekarz Jerzy Kozielski z Kliniki Pulmunologii w Zabrze-Biskupicach. Celem obozów było (podobnie jak na obozach dzieci z cukrzycą) usamodzielnienie dziecka chorego na astmę i zapewnienie mu rehabilitacji w warunkach obozu harcerskiego.

Program obozowy obejmował szereg form działania opartych na metodyce harcerskiej. Program realizowany był poprzez zajęcia z terenoznawstwa, obozownictwa, pierwszej pomocy. Szczególną uwagę zwracano na prace zespołowe i obrzędowość zespalałą zastępy.

Oprócz pracy harcerskiej, zasadniczym elementem obozu były zajęcia gimnastyczne ogólnousprawniające i oddechowe, prowadzone w celu zwiększenia sprawności wysiłkowej tych dzieci. Ćwiczenia i leczenie przeciwastmatyczne prowadzone było pod ścisłą kontrolą lekarzy z Kliniki Pulmonologicznej w Zabrze-Biskupicach. Na obozie tym studenci stanowiący kadrę prowadzili również prace naukowe prezentowane na Uczelnianych Sesjach Studenckiego Towarzystwa Naukowego.

### **Obozy dla dzieci z wadami postawy (1978 - 1986)**

W 1978 roku wśród studentów należących do SKI ZHP ŚAM powstała myśl zorganizowania na bazie obozów społeczno-wychowawczych na Krępie jeszcze jednego obozu rehabilitacyjnego dla dzieci, w ramach II turnusu. Piękne tereny leśne

okolic Krępy były idealne do ruchowych zajęć rehabilitacyjnych. Organizatorem obozu i jego komendantem był lek. Ryszard Żaba z Kliniki Pediatrii w Bytomiu. Obóz, podobnie jak dwa poprzednie, miał charakter typowego obozu harcerskiego. Pod względem lekarskim obóz opierał się na współpracy z Wojewódzką Poradnią Ortopedyczną dla Dzieci i Wojewódzką Przychodnią Rehabilitacyjną. Kadrę wychowawczą i lekarską stanowili studenci i lekarze członkowie SKI ZHP przy ŚAM. Zajęcia rehabilitacyjne w pierwszych czterech latach prowadzili studenci Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Katowicach, a w następnych latach także przeszkoleni studenci medycyny. W obozie uczestniczyło początkowo 40., a następnie 70. uczestników. Założeniem programowym było zapewnienie atrakcyjnego wypoczynku dzieciom z wadami postawy, rehabilitacji ruchowej grupowej i indywidualnej oraz wpojenie uczestnikom nawyku codziennych ćwiczeń korekcyjnych. Dla studentów medycyny stanowiących kadrę obozu była to doskonała praktyka medyczna. Zajęcia odbywały się w specjalnie skonstruowanym dużym namiocie, który był wyposażony w odpowiednie urządzenia. Obserwacje naukowe obejmowały badania spirometryczne, ergometryczne i psychologiczne.

### **Obozy społeczno-naukowe Kręgu w latach 1975 - 1986 organizowane pod hasłem „Dziecko a środowisko”**

Równolegle do obozów dziecięcych realizowano bardzo ambitny program obozów studenckich, nazywanych od roku 1975 obozami społeczno-naukowymi. Pod względem formy były one kontynuacją obozów społeczno-wychowawczych z lat 1965-1974. Miały również w swoich celach pomoc medyczną, wzbogaconą jednak o nowe zadania naukowe i programowe, które wynikały z przemian społeczno-gospodarczych regionu zawierciańskiego i województwa katowickiego. W latach 1975-1979 obozy społeczno-naukowe Kręgu odbywały się pod hasłem „Dziecko a środowisko” i dotyczyły wpływu zanieczyszczeń środowiska na stan zdrowia dzieci i młodzieży – temat ten był bardzo aktualny. Obóz harcerski w godzinach przedpołudniowych zamieniał się w placówkę naukową. Studenci-harcerze pod kierunkiem lekarzy - pracowników ŚAM (jednocześnie w zdecydowanej większości członków SKI ZHP) prowadzili badania specjalistyczne dzieci i młodzieży w wieku od 13 do 18 lat, pochodzących z różnych aglomeracji Śląska i Zagłębia. Badani uczestnicy obozów harcerskich akcji „Zamonit” byli z hufców: chorzowskiego, bielskiego, sosnowieckiego, będzińskiego, zabrzańskiego, gliwickiego i pszczyńskiego. Ich udział w badaniach był dobrowolny. Studenci i lekarze prowadzili obserwacje i badania w ramach następujących ekipach: pediatrycznej, biochemicznej, hematologicznej, immunologicznej, parazytologicznej, ergometrycznej, spirometrycznej, audiometrycznej, psychologicznej i socjologicznej. Problematyka naukowa koncentrowała się na czterech głównych zagadnieniach: 1- ocenie funkcji krążeniowo-oddechowej u dzieci z różnych warunków środowiskowych, 2- poszukiwaniu tzw. czynników ryzyka chorób cywilizacyjnych, 3- próbie oceny odporności dzieci śląskich, 4- charakterystyce psychologicznej i ocenie poziomu życia dzieci i młodzieży pochodzących z różnych miast Śląska.

Badania przeprowadzano w Obozowej Bazie Pomiarowej, która zlokalizowana była w budynkach szkolnych na terenie Ogrodzieńca lub Zawiercia. Badania prowadzone były według ujednoliconego programu, a ich wyniki gromadzono w

zunifikowanej dokumentacji. Po zakończeniu badań uczestnikom wydawano karty informacyjne z wynikami i zaleceniami. Po 5-letnim okresie badań wyniki poddano przetworzeniu elektronicznemu przez studentów Politechniki Śląskiej. Dorobek naukowy był przedstawiony w formie prac studenckich na Sesjach Naukowych STN, jak również na Ogólnopolskich Sympozjach Naukowych dotyczących zdrowia człowieka w kontekście środowiska.

Na uwagę zasługuje ścisła współpraca i obecność na obozach pracowników naukowych innych śląskich uczelni: Politechniki Śląskiej, Akademii Ekonomicznej i Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Komendantami obozów naukowych byli kolejno: w latach 1975-1979 lek. Bogdan Kulesza, a od 1980 do 1986 dr Anna Obuchowicz.

### **Praca środowiskowa Kręgu w latach 1975 - 1986**

Równoległe do prac obozowych prowadzono działalność śródroczną, która skupiała się wokół zespołów i komisji, takich jak: nauki, zdrowia, turystyki, kształcenia i prób instruktorskich.

### **Obozy społeczno-naukowe Kręgu w latach 1980 - 1986 organizowane pod hasłem „Rodzina”**

Po zakończeniu pięcioletniego okresu badań z cyklu „Dziecko a środowisko” podjęto nowy, aktualny temat „Rodzina”.

Ze względu na trwający stan wojenny, w roku 1982 obozu nie zorganizowano.

Założeniem nowego programu naukowego było zbliżenie studentów, przyszłych lekarzy, do problemów człowieka w jego środowisku rodzinnym i zawodowym. Badaniami objęto początkowo rodziny pracowników dużych zakładów przemysłowych w Zawierciu - Przędzalni Bawełny „Przyjaźń” i Huty „Zawiercie”, a następnie rodziny wiejskie mieszkające w Ogrodzieńcu. Badania prowadzono w kilku ekipach specjalistycznych. Podobnie jak w czasie akcji „Dziecko a środowisko” przeprowadzono je w oparciu o nowoczesny sprzęt badawczy udostępniony przez Zakłady SAM, Uniwersytet Śląski, Zakłady Elektroniki Medycznej w Zabrze i ZOZ w Zawierciu. Miejscem pracy studentów były bazy pomiarowe zorganizowane na terenie wymienionych zakładów przemysłowych oraz na bazie ośrodka zdrowia w Ogrodzieńcu. Oprócz pracy w poszczególnych ekipach badawczych każdy student był odpowiedzialny za 2.-3. rodziny, co stanowiło nową formę zdobywania wiedzy medycznej. Student zbierał szczegółowy wywiad lekarski, był obecny w czasie wykonywania badań i ich opracowywania, a także przy rozdawaniu wyników i zaleceń. Badania prowadzone były w ścisłej współpracy z lekarzami zakładowymi i lekarzem rejonowym. Nowością tematyczną tych obozów były nowoczesne w formie badania żywieniowe (ekipa bromatologiczna). Obserwacje tego cyklu badań ujęte zostały w licznych pracach naukowych wygłoszonych na Uczelnianych i Ogólnopolskich Sesjach Naukowych STN. Akcja „Rodzina” spotkała się z żywym przyjęciem ze strony pracowników i dyrekcji zakładów przemysłowych w Zawierciu. Również rodziny mieszkające w Ogrodzieńcu korzystały z zaproponowanych badań, zwłaszcza że członków harcerzy SKI ZHP traktowały jak wieloletnich sąsiadów. Krępa - miejsce obozowania - jest bowiem oddalona od Ogrodzieńca zaledwie o 4 km. Łącznie, w latach 1980-1986, przebadano 360 rodzin. Komendantem naukowym obozu była dr Anna Obuchowicz.



Wszystkie obozy organizowane były w oparciu o sprzęt i finanse Komendy Chorągwi ZHP w Katowicach i Śląską Akademię Medyczną. Prace na obozie, za wyjątkiem dwóch kucharek w kuchni polowej spełniali studenci instruktorzy razem z uczestnikami obozów zdrowotnych. Do najcięższych zadań należała akcja kwatermistrzowska, która polegała na przywiezieniu sprzętu z Ośrodka Harcerskiego w Chorzowie i rozbiciu namiotów na terenie obozu, a następnie likwidacji obozu i odwiezieniu sprzętu do magazynów w Chorzowie.

Obok obozów na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, w 1966 roku instruktorzy Kręgu pod kierunkiem lek. Marii Pamuckiej prowadzili szpitalik na Akcji „Frombork”, a w latach 1978-1971 pracowali również w szpitalu polowym w ramach Akcji „Huta Katowice”.

### **Ostatnie obozy Studenckiego Kręgu Instruktorskiego ZHP- lata 1987 - 1988**

Ostatni obóz SKI ZHP odbył się w czasie akcji „Grunwald” w lipcu i sierpniu 1988 roku. Studenci, pod kierunkiem dr Anny Obuchowicz (I turnus) i dr Alicji Żabki (II turnus), na prośbę Komendy Chorągwi zorganizowali i prowadzili szpitalik polowy w miejscowości Kątno na Mazurach.

### **Podsumowanie liczbowe 30-letniej działalności 32. Sanitarnej Drużyny Instruktorskiej ZHP im. Benedykta Dybowskiego w latach 1958 - 1964 , a następnie Studenckiego Kręgu Instruktorskiego ZHP przy ŚAM w latach 1965 - 1988**

Łącznie w pracach Drużyny i Kręgu uczestniczyło około 1200. studentów różnych lat studiów Śląskiej Akademii Medycznej.

W obozach społeczno-naukowych i społeczno-wychowawczych brało udział około 1500. studentów, średnio 50. rocznie. W pracach szpitali polowych akcji „Zamonit”, „Grunwald”, „Frombork” uczestniczyło około 300. studentów.

W obozach dla dzieci: chorych na cukrzycę brało udział ok. 400. studentów, chorych na astmę ok. 240. studentów, dzieci z wadami postawy ok. 200. studentów.

Zorganizowano łącznie: 21 obozów społeczno-naukowych, 15 turnusów szpitali polowych - w tym 2 szpitale akcji „Grunwald” i 13 akcji „Zamonit”, 19 obozów harcerskich dla dzieci chorych na cukrzycę, 12 obozów dla dzieci chorych na astmę, 10 obozów dla dzieci z wadami postawy.

Spośród studentów Kręgu 90 osób zostało pracownikami ŚAM, w tym 24. uzyskało tytuł profesora.

W obozach społeczno-naukowych razem ze studentami brało udział 105. pracowników naukowo-dydaktycznych ŚAM i 15. z innych wyższych uczelni Śląska.

W 19. obozach harcerskich dla dzieci chorych na cukrzycę uczestniczyło około 1500. dzieci i młodzieży w wieku od 8. do 18. lat (średnio 75 rocznie). W 12. obozach dla dzieci chorych na astmę brało udział około 700 osób w wieku od 8. do 18. lat (średnio 55 rocznie). W 10. obozach harcerskich dla dzieci z wadami postawy przebywało około 500. uczestników w wieku od 8. do 18. lat (średnio 50 rocznie).

Na obozach społeczno-naukowych badaniami objęto 18 wsi z okolic Zawiercia, Myszkowa, Pilicy i Siewierza. W ramach tych badań pomocy udzielono około 18. tys. pacjentów, przebadano pracowników 5. zakładów przemysłowych powiatu zawierciańskiego.

W ramach akcji „Dziecko a środowisko” badaniami objęto około 700 dzieci i młodzieży przebywających na obozach akcji „Zamonił”, a pochodzących z różnych miast Śląska. W ramach akcji „Rodzina” przebadano około 360 rodzin pracowników zakładów przemysłowych powiatu zawierciańskiego i mieszkających w Ogrodzieńcu.

Na studenckich sesjach naukowych STN, wygłoszono około 90. referatów na podstawie prac wykonanych w czasie harcerskich obozów społeczno-naukowych. Liczne prace prezentowane były w czasie ogólnopolskich sesji naukowych. Streszczenia prac corocznie publikowane były w Materiałach Naukowych Sesji STN. Prace obozowe znalazły swoje odzwierciedlenie w 20. publikacjach zamieszczonych w recenzowanych czasopismach polskich.

Studencki Krąg Instruktorski ZHP przy ŚAM został odznaczony medalem Komendy Chorągwi ZHP w Katowicach, medalem XXV-lecia Ziemi Zawierciańskiej, Krzyżem Zasługi dla ZHP, Złotą Odznaką ZSP. Dwukrotnie za prace naukowe Krąg otrzymał Puchar Przechodni JM Rektora ŚAM.

W 1968 roku z rąk gen. Jerzego Ziętka harcerze-studenci otrzymali sztandar, który towarzyszył wszystkim ważnym uroczystościom harcerskim i uczelnianym.

Pracami Kręgu kierowała Rada, na czele której stali kolejno studenci:

Stanisław Kozak (1958-1960), Anna Cichoń-Mikołajczyk (1960-1963), Andrzej Kwolek (1963-1967), Leonard Koźdoń (1967-1968), Seweryn Niemcewicz (1968-1969), Bogumiła Bajtlik-Malinowska (1969-1971), Ryszard Żaba (1971-1973), Jerzy Kozielski (1973-1974), Krzysztof Świdorski (1974-1976), Grzegorz Grzybowski (1976-1977), Zdzisław Halicki-Lubieniecki (1977-1979), Krystian Grzeška (1979-1980), Tomasz Grabowski (1980-1982), Maciej Sosnowski (1983-1984), Janusz Miś (1984-1985), Iwona Kozdrowicz (1985-1986), Krzysztof Konopka (1986-1988).

Komendantami naukowymi obozów społeczno-naukowych byli kolejno lekarze: Mirosława Wesoly (1965), Andrzej Kwolek (1966-1969), Onufry Torbus (1970), Bogumiła Bajtlik-Malinowska (1971-1974), Bogdan Kulesza (1975-1979), Anna Obuchowicz (1980-1986).

Komendantami harcerskich obozów letnich byli kolejno studenci:

Mirosława Wesoly (1965), Piotr Mikołajczyk (1966-1967), Leonard Koźdoń (1968), Bogumiła Bajtlik - Malinowska (1969-1970), Ryszard Żaba (1971-1973), Jan Cieśliski (1974), Krzysztof Świdorski (1975-1976), Grzegorz Grzybowski (1977), Zdzisław Halicki - Lubieniecki (1978-1979), Krystian Grzeška (1980), Tomasz Grabowski (1981), Michał Petelenz (1983), Janusz Miś (1984-1985), Jan Głowacki (1986), Krzysztof Konopka (1987), Tomasz Biniszkiewicz (1988).

Komendantem obozów dla dzieci chorych na cukrzycę była dr Krystyna Karczewska, za wyjątkiem roku 1968 kiedy obozem kierowała dr Jadwiga Górniak.

Komendantem obozów dla dzieci z astmą w latach od 1974 do 1986 był dr Jerzy Kozielski, a zastępcami Marek Waluga i Kinga Poborska.

Komendantem obozów dla dzieci z wadami postawy w latach 1976-1986 był dr Ryszard Żaba.

Komendantami podobozów dzieci chorych na cukrzycę byli od roku 1967 studenci: Jacek Korzycki, Ryszard Żaba, Tadeusz Mingelgrin, Barbara Blinstrub, Anna Obuchowicz, Waclaw Lorenc, Ewa Bober, Andrzej Krzywicki, Anna Pikiewicz, Andrzej Dymek, Małgorzata Gasztych, Jolanta Smolińska, Anatol Lemieszewki, Krystian Grzeška, Franciszek Halkiewicz.

Komendantami podobozów dzieci z astmą byli: Roman Źaba, Tadeusz Augustyński, Grzegorz Mendrek, Damian Nowak. Komendantami podobozów dzieci z wadami postawy byli: Elżbieta Stelmach, Barbara Jasińska, Barbara Albrecht, Marcin Zajusz.

W pracach Studenckiego Kręgu Instruktorskiego ZHP oprócz wymiernych opisanych osiągnięć, na podkreślenie zasługuje niezmiernie ważny aspekt wychowawczy, zarówno w działalności śródrocznej jak i obozowej. Na zasadach partnerskich współpracowali studenci-instruktorzy ZHP i nauczyciele akademicy. Wspólne cele, działania, koleżeństwo i partnerstwo stwarzały przez wiele lat niepowtarzalną atmosferę i pozostawiły ślad w historii Uczelni i w historii harcerstwa śląskiego.

Dawni instruktorzy Kręgu utrzymują ze sobą kontakty zawodowe i koleżeńskie, spotykają się przy okazji specjalnych zbiórek organizowanych przez małżeństwo kręgowe druhów-lekarzy Dorotę i Mariana Tukajów na Kubalonce.

Z okazji 45-lecia Akcji „Zamonit” w lipcu 2006 roku spotkało się wielu instruktorów ZHP, w tym także 35. członków Kręgu. Na uroczystości tej jeden z pierwszych komendantów Kręgu prof. Andrzej Kwolek odebrał w imieniu lekarzy-instruktorów dyplom Katowickiej Komendy Chorągwi nadający Kręgowi zaszczytny tytuł „Zamonitowego Kręgu”.

We wrześniu 2008 roku w Ośrodku Harcerskim w Chorzowie w 50-tą rocznicę powstania SKI ZHP odbyło się trzydniowe spotkanie lekarzy-byłych członków Kręgu. Spotkanie zaszczytli swoją obecnością JM Rektor SUM prof. Ewa Małecka-Tendera, Komendant Chorągwi hm. Andrzej Lichota oraz Prezes Stowarzyszenia SUM doc. Zygfryd Wawrzynek. W ramach spotkania zorganizowano wystawę podsumowującą wieloletnią pracę. Na wystawie znalazły się liczne Kroniki obozów studenckich i dziecięcych, prace studentów, książki pracy obozów, zdjęcia i pamiątki. Wszystkie te materiały po wystawie przekazano do Muzeum Historii Harcerstwa przy Bibliotece Śląskiej w Katowicach.

\*/ Powyższe wspomnienia stanowią obszernie fragmenty rozdziałów z Monografii „Działalność społeczna, wychowawcza i naukowa Studenckiego Kręgu Instruktorskiego przy Śląskiej Akademii Medycznej”, wydanej przez Bibliotekę Główną SUM, w Katowicach w 2011 r.